

Становище

по дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност 3.2. Психология (05.06.05 Възрастова и педагогическа психология) на Силвия Савова Митева на тема „Адаптивни стратегии и самореализация на студенти“

от доц. д-р Йоланда Зографова

В представения дисертационен труд е поставена целта да се изследва взаимовръзката между феномените на адаптацията и самореализацията при студенти. Актуалността на темата е очевидна в контекста на сложните съвременни условия на социално-икономическа криза, при които младите хора са поставени пред предизвикателствата на нарастваща конкурентност и намаляващи възможности за личностна реализация.

В теоретичните части на работата докторантът представя обстоен литературен обзор на състоянието на изследователската област като детайлно и компетентно са разгледани адаптацията и адаптационните стратегии от гледна точка на различни подходи и психологически направления. Разгледани са различните видове адаптивни стратегии и в техния общ смисъл и проява, и в техните видове - като конформистки, като копинг стратегии, под формата им на защитни механизми, адаптивните стратегии на поведението, развивани по основните линии на активно включване в ситуацията, на бягство от проблемите, на неутрално приспособяване и др. Главата, посветена на проблема за самореализацията обхваща различните аспекти на съотношения между съседни понятия като самоактуализация, самореализация, самоизявяване, себеутвърждаване и др, което само по себе си би могло лесно да подведе автора към дефиниране „в кръг“, избегнато поради добро владение на концептуалния апарат от Митева. В крайна сметка на базата и на класически теории, и на съвременни концепции, е възприета постановка, обвързваща самоактуализация и самореализация, при която първата е предпоставка за втората. Възприема се определяне на самореализацията като „осъзната самооценка на изпълнение на дейност“, осигуряваща личностното самоутвърждаване в смисъла на самооценка и удовлетвореност от собствените постижения. Положителен момент в труда е, че след общо

концептуалните разсъждения следва конкретизация на анализ по посока на социално-практически сфери на самореализация в контекста на данни от редица изследвания. Показано е добро познаване на българската изследователска линия в това отношение.

Емпиричното изследване е посветено на идентична с общата цел на дисертацията, а именно да се проучат предпочитани адаптивни стратегии при студенти, както и връзката им със самореализацията. Използвани са няколко напълно релевантни методики, които са адаптирани за целите на изследването, резултатите са представени коректно, анализите са кореспондиращи както на данните, така и на общия модел на изследването. Изследването е проведено с 503 студенти от ЮЗУ. Събран е богат емпиричен материал, сред който Митева се ориентира професионално и извежда значимите находки и тенденции, разкрити при всяка от методиките. Оказва се, че активните адаптивни стратегии преобладават над защитните и над неадаптивните копинги. Оптимистични са резултатите и по отношение високите честоти на проява на самореализация като самоуважение и на потребността от самоактуализация при студентите, както и относно социалното благополучие, обединяващо индикатори на три вида благополучие /свързани със статус и доход, с качество на живот и семеен статус/. Потвърдена е и основната хипотеза по отношение на връзката на тези променливи със социалното благополучие. В по-голямата си част останалите хипотези също са доказани. Проследени са влиянията на различни социално-демографски фактори като пол, възраст, доход и др. върху предпочитани адаптивни стратегии и самореализацията на студентите. Интересни са данните за връзката на специалността и адаптивните стратегии, копинги и защитни механизми като се оказва, че най-добра адаптация е налице при студенти от обществени науки, които са и с най-висока самореализация, и особено при студенти по психология. Очевидно е умението на докторанта да провежда добре структурирани емпирични изследвания и да се справя с голямо количество данни и статистически анализи. Елементът, който не е намерил още повече място според представената емпирия, е дискусията върху данните, а това ми дава основание да препоръчам в бъдещата работа на Митева многото количествени данни да бъдат отново „доразчетени“ в нови публикации, макар че са написани немалко по темата на дисертацията от докторанта.

В заключение и на основата на доказаните приноси предлагам убедено образователната и научна степен „доктор“ да бъде присъдена на Силвия Савова Митева.

3.4.2013 г.

Доц. д-р Й. Зографова